

Archeologiczne badania powierzchniowe w Pieninach.

I. Historia badań i założenia metodyczne

Archaeological surface research in the Pieniny Mts.

I. The history of the research and methodological assumptions

MACIEJ WAWRZCZAK¹, TOMASZ PROFUS²

¹*Muzeum Uzdrawiska w Szczawnicy, Plac Dietla 7, 34-460 Szczawnica
e-mail: m.wawrzczak@interia.pl*

²*SmallGIS Sp. z o.o., ul. Wadowicka 8a, 30-415 Kraków
e-mail: tomasz.profus@smallgis.pl*

Abstract. This text is the information about the archaeological surface surveys carried out in the Pieniny Właściwe and the Małe Pieniny areas. These research are the first carried out in such extensive area in the Pieniny Mts. The study was conducted using GPS receiver with GIS (Geographic Information System) software to ensure precise location of sites within the research area.

Key words: Pieniny Mts., archaeological surface study, Paleolithic, Medieval and Modern period

WSTĘP

Celem badań jest lokalizacja śladów osadnictwa od czasów najdawniejszych (paleolit) do końca okresu nowożytnego na terenie Pienin Właściwych i Małych Pienin. Dzięki zgodzie Pienińskiego Parku Narodowego (PPN) oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, wskazany teren zostanie przebadany metodą powierzchniową według standardu obowiązującego w Archeologicznym Zdjęciu Polski (Tunia 1997), rozszerzonego o zastosowanie odbiornika GPS i elementów GIS.

Obszar objęty badaniami znajduje się na terenie polskiej części Pienin. Prace powierzchniowe prowadzone są w granicach parku narodowego, jego otuliny oraz Małych Pienin (Ryc. 1). Teren ograniczony jest od strony zachodniej Zbiornikiem Czorszyńskim i Sromowieckim, od południa

rzeką Dunajec i granicą państwową a od strony północnej granicą obszaru jest droga nr 969 Krościenko – Nowy Targ i potok Grajcarek.

HISTORIA BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH W PIENINACH

Teren Pienin jest niewątpliwie ciekawym miejscem do badań dla wielu grup naukowców, także dla archeologów. Miały tu miejsce badania wykopaliskowe i powierzchniowe oraz lokalizowano tzw. znaleziska luźne.

Dotychczasowe prace wykopaliskowe obejmowały głównie studia nad osadnictwem paleolitycznym oraz średniowiecznym, co było podyktowane dostępnością źródeł archeologicznych. Przeprowadzano również badania powierzchniowe. Można więc śmiało stwierdzić, że badania powierzchniowe obszaru Pienin (przed

Ryc. 1. Zakres terytorialny prowadzonych prac archeologicznych: 1 – stanowisko późnopaleolityczne, 2 – stanowisko średniowieczne i nowożytnie

Fig. 1. The area of the archaeological work: 1 – the late Paleolithic site, 2 – the medieval and modern period site

wszystkim PPN) są opóźnione w stosunku do innych terenów górskich (por. Jodłowski, Reguła 1974; Parczewski 1984; Rydlewski 1982/1983; Rydlewski, Valde-Nowak 1979; 1982/1983; Tunia 1977; 1980; Valde-Nowak 1995–1996).

W ramach dotychczas prowadzonych prac badawczych na terenie Pienin i najbliższych obszarów można wyróżnić fazy rozwojowe, które rzutowały na archeologiczny obraz tego terenu.

Faza I – do początku lat 50. XX w.

W trakcie trwania tego etapu miało miejsce kształtowanie się archeologii jako nauki (XIX w.). Grupy badaczy zaczęły interesować się przeszłością obszaru Małopolski, a po I wojnie światowej powstały ośrodki konserwatorskie (Tunia 1977: 57–65). Na terenie Pienin miały w tym okresie miejsce przypadkowe odkrycia archeologiczne. Były to znaleziska luźne, pozyskane bez kontekstu archeologicznego.

W XIX w. doszło do odkrycia skarbu na terenie Szlachtowej (gm. Szczawnica). Depozyt siekier z „uszkami” oraz ozdób wykonanych z surowca brązowego był złożony w glinianym naczyniu. Jego datowanie można odnosić do wczesnej epoki żelaza (Błajer 2001: 352; Kostrzewski 1964). W 1934 r., w pobliżu ujścia Grajcarek do Dunajca, odkryto miecz, który

datowany jest na epokę brązu (Kołodziejski, Siwek 2006: 160). Także do tej fazy można odnosić odkrycie monety Konstancjusza II z okresu rzymskiego, którą przypadkowo zlokalizowano na Zamku Pieniny w Krościenku nad Dunajcem, gm. loco (Kołodziejski, Siwek 2006: 160; Krzan 1988: 15). Na pozostałościach tego zamku, w latach 1938–1939, miały miejsce pierwsze profesjonalne badania archeologiczne (Karwowski 2006: 101).

Faza II – do lat 70. XX w.

Kolejna faza badań archeologicznych na terenie Pienin i obszarów sąsiednich wiązała się już z zaplanowanymi badaniami wykopaliskowymi. W tym okresie wskazano również znaleziska luźne.

W wyróżnionej drugiej fazie prac największe znaczenie dla archeologii miała działalność Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej pod kierownictwem A. Żakiego, której celem były przede wszystkim badania nad wczesnym średniowieczem i średniowieczem Karpat. Prace badawcze grupy archeologów związanych z tym projektem pozwoliły na odkrycie wielu zabytków związanych z tymi okresami (np. Nosek 1959). Badania zamków w Czorsztynie (gm. loco), Krościenku, Niedzicy (gm. Łąpsze Niżne), Sromowcach Wyżnych (gm. Czorsztyn)

oraz w Szaflarach (gm. *loco*) pozwoliły przyporządkować je, dzięki odkrytym artefaktom, do okresu średniowiecza (np. Karwowski 2006: 102; Śmigas-Kudzia 2007: mapa 1, 2; Wałowy 1960; Żaki 1966; 1970).

Opisano również znaleziska luźne, pozyskane z regionu pienięsko-podhalańskiego. Przykładem są: neolityczna siekierka z nieokreślonego surowca kamiennego, znaleziona w Nowym Targu, gm. *loco* (Valde-Nowak 1988: 143; Żaki 1967: 55) i brązowa moneta cesarza Tytusa z okresu wpływów rzymskich, pozyskana na Zamku Czorsztyń (Kołodziejcki, Siwek 2006: 160; Kunisz 1969).

Faza III – do lat 90. XX w.

Trzecia faza badań archeologicznych w Pieninach przyniosła dużą liczbę prac badawczych. Wykonano badania powierzchniowe i wykopaliskowe, a ich wyniki znacząco wpłynęły na archeologiczny obraz Karpat.

Systematyczne badania powierzchniowe w rejonie Pienin przyniosły schyłkowopaleolityczny odłupek z krzemienia jurajskiego z Falsztyna (gm. Łąpsze Niżne, stan. 1) (Praczewski 1974: 71–73), paleolityczne wyroby radiolarytowe z Koniówki i Podczerwonym (gm. Czarny Dunajec) (Rydlewski 1989: 64; Rydlewski, Valde-Nowak 1981b; 1981c). Badaniami powierzchniowymi objęta została również dolina Białego Dunajca, gdzie zlokalizowano stanowiska ogólnie datowane na epokę kamienia: Biały Dunajec (gm. *loco*, stan. 2) i Szaflary, stan. 1 (Rydlewski 1989: 63; Rydlewski, Valde-Nowak 1981b). W trakcie badań powierzchniowych zlokalizowano również materiały kamienne, które zostały przyporządkowane do wczesnej epoki brązu (Frydman, gm. Łąpsze Niżne, stan. 1) (Praczewski 1972; 1974: 72–73).

W latach 80. XX w. obszar Pienin został uwzględniony w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Dokumentacja z tychże prac przechowywana jest w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie. W trakcie badań powierzchniowych AZP odkryto wiele stanowisk archeologicznych. W szczególności wyróżnia się tu obszar 116–60, gdzie zlokalizowano między innymi 9 stanowisk datowanych na schyłkowy

paleolit, 2 przyporządkowano na podstawie znalezisk do okresu wpływów rzymskich, a 2 przypisano do wczesnego średniowiecza.

Badacze zachęteni odkryciami dokonanymi w drodze penetracji powierzchniowych postanowili przebadać kilka wytypowanych miejsc w sposób wykopaliskowy.

Stanowisko Nowa Biała 1 (gm. Nowy Targ), dostarczyło zabytków późnopaleolitycznych, łączonych z kulturą Federmesser (zob. Rydlewski 1989: 61–62; Valde-Nowak 1987). Z późnym paleolitem łączą się również stanowiska magdaleńskie w Sromowcach Wyżnych (Kąty, stan. 1) (np. Rydlewski 1989: 51–55; Valde-Nowak 1998: 43). Także stanowisko nr 1 w Podczerwonym (gm. Czarny Dunajec), znajdujące się w dolinie Czarnego Dunajca, dostarczyło niewielkiej serii materiałów, które należy łączyć z tą jednostką taksonomiczną (Rydlewski 1989: 63; Rydlewski, Valde-Nowak 1981d). Do tego samego przedziału czasowego odnosi się badane wykopaliskowo stanowisko nr 8 w Sromowcach Wyżnych (Drobniiewicz i in. 1997; Valde-Nowak i in. 2007: 8). Schyłkowy paleolit reprezentuje stanowisko Sromowce Niżne (gm. Czorsztyń, stan. 1), gdzie w trakcie badań wykopaliskowych stwierdzono obecność ludności grupy Witowskiej (np. Rydlewski 1989: 57–59; Valde-Nowak 1998: 40).

Wykopaliskowo zbadano również stanowisko z wczesnej epoki brązu. Sondáže wykonane we Frydmanie na stanowisku 1 dostarczyły wyrobów radiolarytowych datowanych na ten okres (Rydlewski 1989: 60–61; Rydlewski, Valde-Nowak 1981a).

Dzięki podjętym badaniom nad epoką kamienia i wczesną epoką brązu można było wykazać użytkowanie surowca radiolarytowego, którego wychodnie znajdują się m.in. w Pieninach, a także scharakteryzować jego strukturę mikro- i makrologiczną wyróżniając jego odmiany (Kozłowski i in. 1981; Rydlewski 1989).

Poza badaniami nad starszymi okresami pradziejów, kontynuowano w tym okresie również wykopaliska na średniowiecznych zamkach w Czorsztyńcu i Niedzicy, a także podjęto badania na Zamku Pieniny w Krościenku n/Dunajcem (m.in. Cabalska 1977; 1978; Kołodziejcki 1981;

1992; Lakwaj, Stępień 1987; Niewalda, Rojkowska 2003; Śmigas-Kudzia 2007: mapa 1, 2).

Faza IV – lata 90. i XXI w.

W ostatniej wyróżnionej fazie rozwojowej, która trwa do dnia dzisiejszego, można wykazać spadek intensyfikacji prowadzonych archeologicznych prac badawczych, w porównaniu z okresem wcześniejszym. Dotyczy to zarówno badań wykopaliskowych, jak i prac prowadzonych metodą powierzchniową.

Głównym, widocznym miejscem badań w tym okresie, jest stanowisko nr 2 w Nowej Białej. Prowadzone od lat 90. XX w. prace wykopaliskowe na stanowisku jaskiniowym w Obłazowej, dostarczyły dowodów na obecność w Pieninach neandertalczyka (np. Valde-Nowak 2003a; 2008: 136–138). W trakcie badań stwierdzono również obecność materiałów górnopaleolitycznych, przyporządkowanych do kultur: szeleckiej, oryńskiackiej i pawłowskiej (ze słynnym bumerangiem), a także epigraweckiej bądź magdaleńskiej (Valde-Nowak

2003b; 2008: 138–140; Valde-Nowak i in. 1995: 11–13).

Kolejnym, ważnym punktem zwrotnym dla archeologii tych terenów było zakończenie wykopaliskowych prac badawczych przed powstaniem Zbiornika Czorszyńskiego. Dotychczas publikacji doczekało się stanowisko nr 5 w Maniowach (gm. Czorsztyn), które było nowożytnym, przykościelnym cmentarzyskiem (Chudzińska 1998).

Należy wspomnieć także o drobnych pracach na Zamku Pieniny (Karwowski 2006: 112), wykopaliskach przy kościele św. Stanisława we Frydmanie, gdzie odkryto nawarstwienia i zabytki przynależne do średniowiecza (Niemiec 2012), czy też badania przedinwestycyjne przy murze kościoła św. Bartłomieja Apostoła w Niedzicy (Wawrzczak 2010).

Liczba badań powierzchniowych znacznie spadła. Do nich można zaliczyć wizytację jaskini Walsiowej Jamy na terenie Pienińskiego Parku Narodowego, gdzie w rynnicy erozyjnej znajdującej się na północ od Jaskini odkryto drapacz,

Fot. 1. Stanowisko późnopaleolityczne w Sromowcach Wyżnych

Phot. 1. Late Paleolithic site in Sromowce Wyżne

Fot. 2. Stanowisko średniowieczne i nowożytnie w Sromowcach Wyżnych

Phot. 2. Medieval and modern period site in Sromowce Wyżne

który swymi cechami nawiązuje do górnego paleolitu (Valde-Nowak 2008: 142–144). W trakcie badań wykopaliskowych przy frydmańskim kościele przeprowadzono niewielkie badania powierzchniowe w okolicy, odkrywając materiały pradziejowe i średniowieczne (Niemiec 2012: 11–12), a w Małych Pieninach zinventaryzowano i wprowadzono na karty AZP sztolnie w Szlachtowej, gdzie stwierdzono pozostałości po nowożytnych pracach górniczych (Wawrzczak 2009).

WSPÓŁCZESNE BADANIA POWIERZCHNIOWE NA TERENIE PIENIN

Założenia metodyczne

Archeologiczna penetracja powierzchniowa trzyma się pewnych zasad, które zostały określone doświadczeniem prac terenowych w XIX i XX stuleciu (np. Tunia 1997). Pomimo wszelkich ograniczeń, jakie są związane z tą metodą

badan (m.in. Czerniak 1996: 40; Kowalewska-Marszałek 2000: 263), jest ona podstawą do wnioskowań o charakterze osadniczym (np. Kowalewska-Marszałek 2000: 263; Kruk 1997: 267; Kurnatowski 1973: 14).

W latach 70. XX w. doszło do stworzenia uniwersalnej karty AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski), która jest wypełniana przez osoby prowadzące badania terenowe (Mazurowski 1981). Zawiera ona m.in.: dane administracyjne stanowiska, usytuowanie miejsca w terenie, czy też potencjalne zagrożenia dla stanowiska.

Przeprowadzana prospekcja archeologiczna na zakreślonym obszarze badań była realizowana zgodnie z metodyką badań powierzchniowych. W pierwszej kolejności polegała na wcześniejszej kwerendzie źródłowej, a następnie na wyjściu w teren. Przejście obejmowało każdy fragment obszaru Pienin Właściwych i Małych Pienin, który został zakreślony w programie badań (Ryc. 1). W chwili znalezienia artefaktów na powierzchni ziemi, były one podjęte i odpowiednio opisane.

Zidentyfikowane stanowisko zaznaczano na mapie a jego pozycję precyzyjnie określono przy pomocy odbiornika GPS i wczytywano do mapy cyfrowej. Na koniec wypełniano kartę AZP.

Do badań powierzchniowych najbardziej nadają się pola uprawne pozbawione roślinności i pokrywy śnieżnej, dlatego też prace realizowane są poza miesiącami wegetacji, czyli w okresach marzec – kwiecień i październik – grudzień. Niestety tylko niewielki fragment terenu jest wolny od zwartej roślinności. W ostatnich latach pola wcześniej użytkowane rolniczo zarastają (Forczek-Brataniec 2010: 272). Również obszar Pienińskiego Parku Narodowego pokrywa w znacznej większości zwarta roślinność. Mimo tej przeszkody, także i te tereny objęto badaniami. Las prowadzi do petryfikacji dawnych form krajobrazowych, np. kurhanów i grodzisk (Gedl 1998: 36; Ginalski 1998: 19). W takich

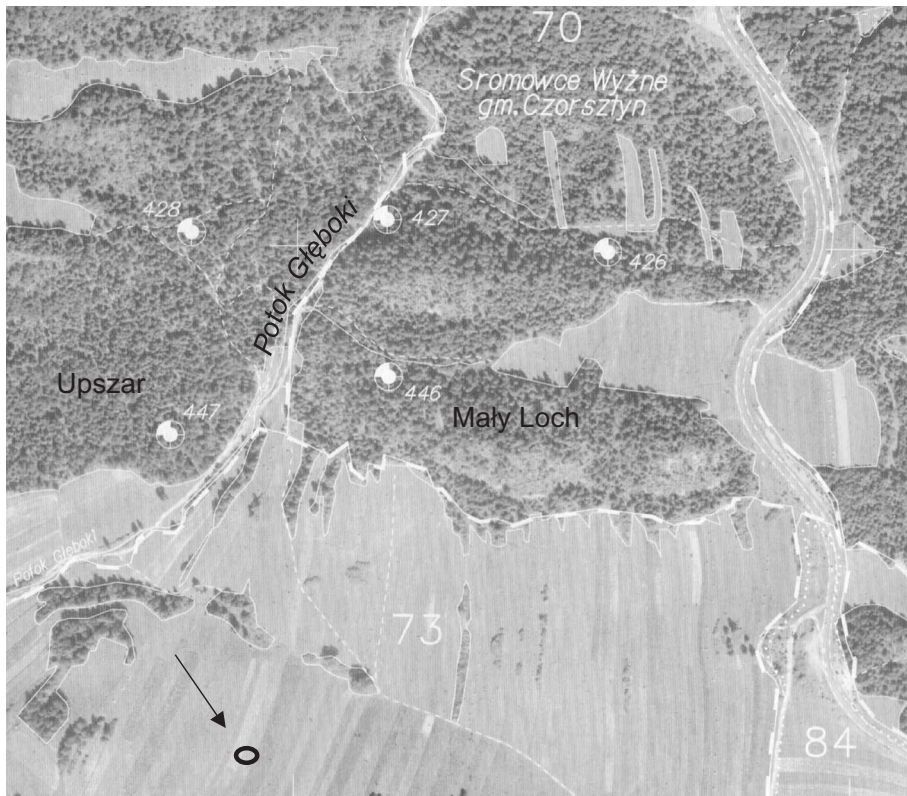
miejscach zabytki mogą być zauważone w kretowinach lub wykrotach i również były zaznaczane na karcie i mapach AZP.

Uzyskiwany tą drogą materiał archeologiczny był na bieżąco opracowywany.

Wykorzystywane urządzenia i mapy

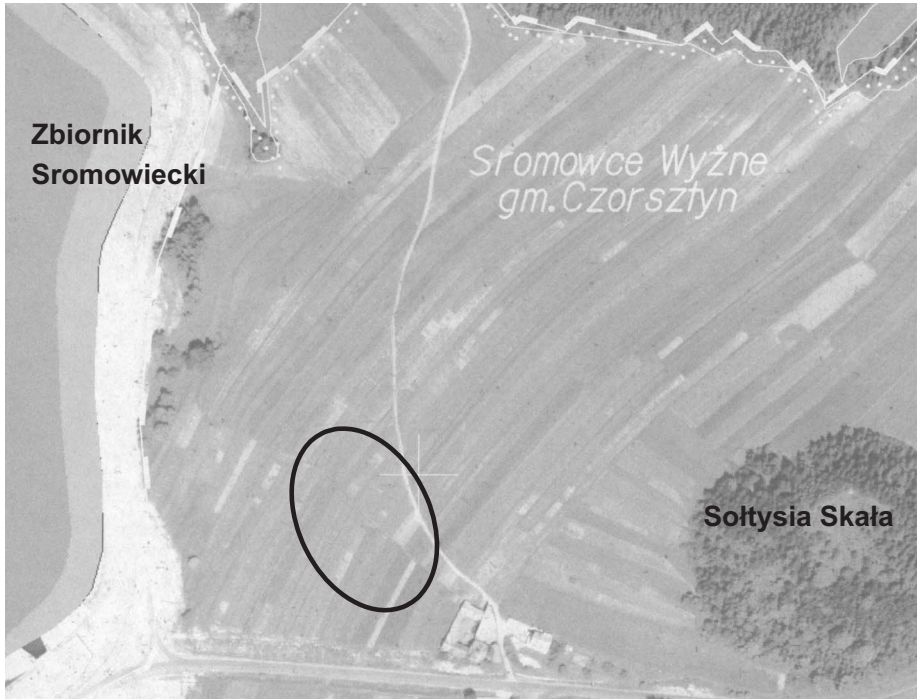
W trakcie badań terenowych wykorzystywano odbiornik GPS z wgranymi mapami cyfrowymi, papierowe ortofotomapy i mapy przeglądowe.

Dzięki uprzejmości dyrekcji PPN w badaniach terenowych wykorzystywano dane tworzące mapę cyfrową: warstwy tematyczne (m.in. rzeki, drogi, zbiorowiska roślinne) w formacie ESRI Shapefile (SHP) oraz zdjęcia lotnicze (ortofotomapy). Jednocześnie korzystano z map w formie papierowej w skali 1: 10 000 oraz ortofotomapy w skali 1: 5000. Pozwalają one na precyzyjne naniesienie odkrytych stanowisk.

Ryc. 2. Lokalizacja stanowiska późnopaleolitycznego w Sromowcach Wyżnych

Fig. 2. The location of the late Paleolithic site

Ryc. 3. Lokalizacja stanowiska średniowiecznego i nowożytnego w Sromowcach Wyżnych

Fig. 3. The location of the medieval and modern period site

Do określania współrzędnych geograficznych stanowisk archeologicznych wykorzystywano odbiornik GPS firmy Ashtech – MobileMapper 10, przeznaczony do zastosowań GIS. Urządzenie zapewnia dokładność pomiaru na poziomie 2–3 m (w zależności od istniejących warunków).

W trakcie pomiarów oraz opracowania wyników, wykorzystywano oprogramowanie GIS – Digi Terra Explorer 6 w wersji mobilnej i stacjonarnej. Przed każdym wyjściem w teren wgrzewano cyfrową mapę, udostępnioną przez PPN. Specjalnie na potrzeby pomiarów utworzono dodatkową warstwę SHP wraz z odpowiednią tabelą atrybutów, w której zapisano podstawowe informacje o nowo stwierdzonym stanowisku. Tak przygotowany projekt wgrzewano do odbiornika GPS.

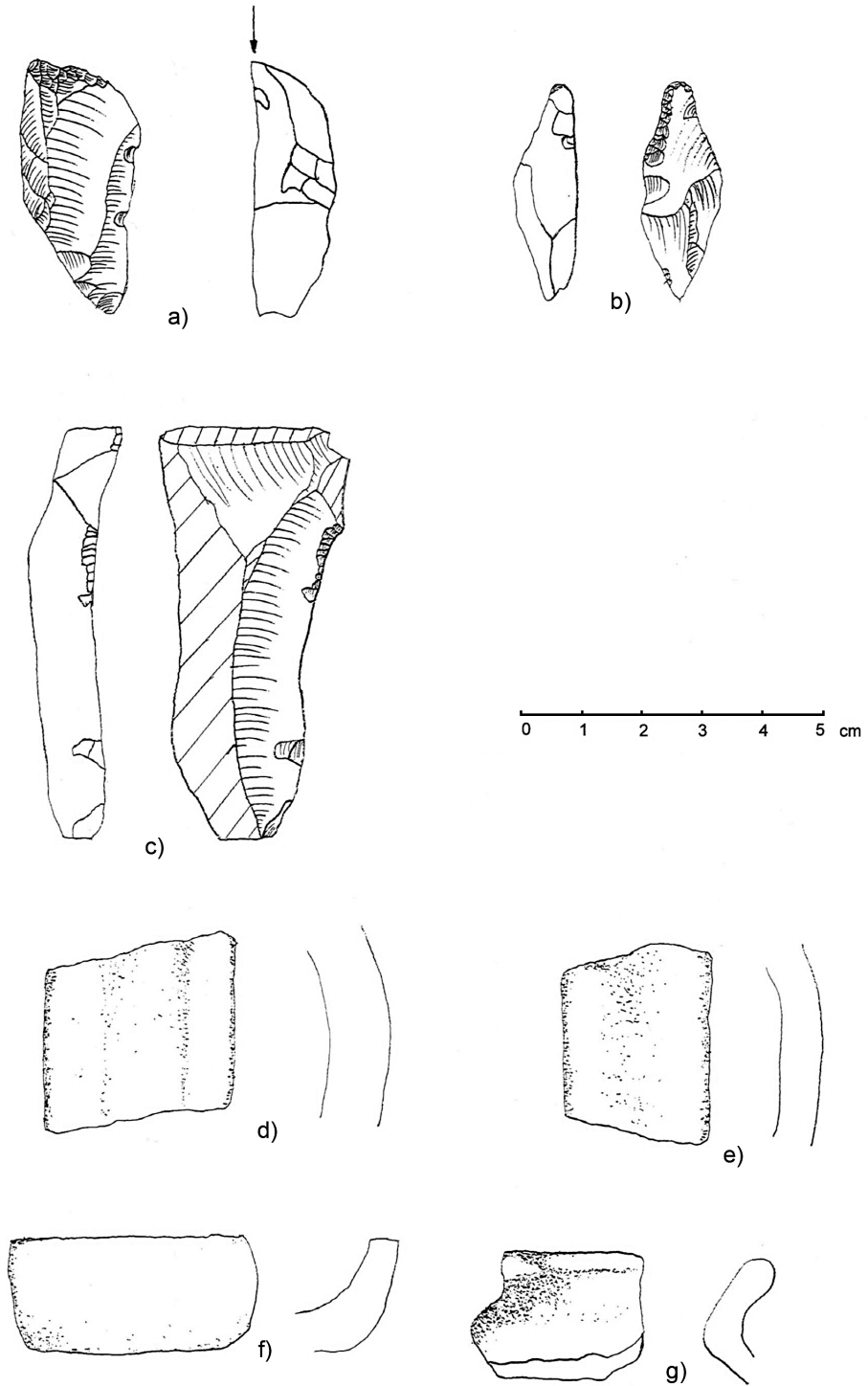
Zastosowanie odbiornika GPS wraz z oprogramowaniem pomiarowym GIS umożliwia pomiar pozycji dowolnej liczby stanowisk archeologicznych wraz z informacjami opisowymi oraz dokładną lokalizację miejsca znalezienia artefaktu

na tle wgranej cyfrowej mapy podkładowej. Do stanowiska zinwentaryzowanego w powyższy sposób można w późniejszym terminie powrócić i odnaleźć je w terenie. Powyższe dane będą wykorzystywane do tworzenia map tematycznych oraz przeprowadzenia analiz przestrzennych.

Pierwsze wyniki

Badania rozpoczęto z początkiem marca 2012 roku. W związku z długim zaleganiem pokrywy śnieżnej w rejonie Czorsztyna zdecydowano się rozpocząć penetrację od Sromowców Wyżnych. Do chwili opublikowania niniejszego tekstu odkryto kilka stanowisk archeologicznych:

Stanowisko późnopaleolityczne w Sromowcach Wyżnych na polu za Górą Popieską (Fot. 1): (20.336 E, 49.413 N, wys. 586 m n.p.m.) (Ryc. 2). W trakcie badań na przestrzeni ok. 25 m² zlokalizowano 22 wyroby z radiolarytu, które można łączyć z późnym paleolitem (Ryc. 4a–c). Jest to najprawdopodobniej kontynuacja stanowiska nr 8, w ramach którego odkryto podczas badań

Ryc. 4. Wybór zabytków z badań powierzchniowych: a–c późny paleolit, d–g średniowiecze i okres nowożytny
Fig. 4. The selection of the artefacts from the study surface: a–c Late Palaeolithic, d–g medieval and modern period

wykopaliskowych z lat 80. XX w. materiały mieszczące się typologicznie w ramach kultury magdaleńskiej.

Stanowisko średniowieczne i nowożytnie w Sromowcach Wyżnych odkryto na dużej przestrzeni pól ornych, które zajmują obszar powyżej Dunajca (Fot. 2) (20.336 E, 49.408 N, wys. 552 m n.p.m.) (Ryc. 3). Podczas penetracji powierzchniowych odkryto na tym terenie kilkadziesiąt fragmentów naczyń ceramicznych, które należy łączyć z przedziałem czasowym średniowiecze – okres nowożytny (Ryc. 4d–g). Stanowisko znajduje się w pobliżu dawnej drogi królewskiej (obecnie pod wodami Zbiornika Sromowieckiego), prowadzącej na Węgry i w pobliżu miejsca o nazwie lokalnej Karczmiska.

PIŚMIENNICTWO

- Blaier W. 2001. Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich. — Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Cabalska M. 1977. The Pieniny castle in Krościenko. — *Recherches Archeologiques de 1976*: 34–40.
- Cabalska M. 1978. Zamek pieniński w świetle badań wykopaliskowych. — *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury Oddział PAN w Krakowie*, 12: 239–246.
- Chudzińska B. 1998. Dewocjonalia z nowożytnego cementaryzka we wsi Maniowy na Podhalu. — *Oficyna Wydawnicza Cracovia sp. z o.o.*, Kraków.
- Czerniak L. 1996. AZP – co dalej? [W:] D. Jaskanis (red.), *AZP – metoda i doświadczenia. Próba oceny.* — Wydawnictwo Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Warszawa, ss. 39–45.
- Drobniewicz B., Doktor M., Sobczyk K. 1997. Petrographical composition and provenance of siliceous artefacts on the archaeological sites in the region of Spisz and Pieniny Mountains (southern Poland). [W:] R. Schild, Z. Sulgostowska (red.), *Man and flint.* — *Proceedings of the VIIth International Flint Symposium Warszawa–Ostrowiec Świętokrzyski, September 1995*, Warszawa, ss. 195–200.
- Forczek-Brataniec U. 2010. Zmiany w krajobrazie wokół zbiorników wodnych w Pieninach. [W:] R. Soja, S. Knutelski, J. Bodziarczyk (red.), *Pieniny – Zapora – Zmiany.* — *Monografie Pienińskie*, 2: 259–276.
- Gedl M. 1998. Wyniki badań powierzchniowych na Pogórze Dynowskim. [W:] J. Gancarski (red.), *Dzieje Podkarpacia*. 2. — Krosno, ss. 31–38.
- Ginalski J. 1998. Wyniki badań powierzchniowych AZP w województwie krośnieńskim. [W:] J. Gancarski (red.), *Dzieje Podkarpacia*. 2. — Krosno, ss. 9–19.
- Jodłowski A., Reguła K. 1974. Materiały archeologiczne z badań powierzchniowych w dolinie Białej Dunajcowej. — *Acta Archaeologica Carpathica*, 14: 107–113.
- Karwowski K. 2006. Zamek Pieniny – refugium księżnej Kingi. — *Almanach Nowotarski*, 10: 100–113.
- Kołodziejski S. 1981. Zamek Pieniny w świetle badań archeologicznych. — *Wierchy*, 49: 320–326.
- Kołodziejski S. 1992. Średniowieczne budowle warowne w dolinie Dunajca w świetle najnowszych badań. — *Rocznik Sądecki*, 20: 9–34.
- Kołodziejski S., Siwek A. 2006. Dziedzictwo kulturowe Pienin polskich. — *Pieniny Przyroda i Człowiek*, 9: 157–174.
- Kostrzewski J. 1964. Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty. — *Przegląd Archeologiczny*, 15: 5–133.
- Kowalewska-Marszałek H. 2000. Ciągłość i zmiana. Z badań osadniczych nad dolną Opatówką. [W:] A. Buko, P. Urbańczyk (red.), *Archeologia w teorii i praktyce.* — *Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa*, ss. 261–275.
- Kozłowski J. K., Manecki A., Rydlewski J., Valde-Nowak P., Wrzak J. 1981. Mineralogico-geochemical characteristic of radiolarites used in the Stone Age in Poland and Slovakia. — *Acta Archaeologica Carpathica*, 21: 171–210.
- Kruk J. 1995. Poszukiwania powierzchniowe w badaniach nad geografią osadnictwa pra- i wczesnodziejowego (po dwudziestu latach doświadczeń). — *Sprawozdania Archeologiczne*, 47: 265–269.
- Krzan B. 1988. Klejnot zagubiony w górach. 700-lecie Krościenka nad Dunajcem. — *Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków*, 336 s.
- Kunisz A. 1969. Chronologia napływu pieniądza rzymskiego na ziemię Małopolski. — *Wydawnictwo PAN, Wrocław*.
- Kurnatowski S. 1973. Zarys przestrzenny archeologicznych badań terenowych a przydatność ich do analizy osadniczej. — *Biuletyn Informacyjny PKZ*, 25: 9–42.
- Lakwaj L., Stępień P. 1987. Średniowieczny zamek w Niedzicy. Zarys rozwoju w świetle dotychczasowych badań. — *Acta Archaeologica Carpathica*, 26: 209–242.
- Mazurowski F. 1981. Karta archeologicznych badań powierzchniowych. [W:] M. Konopka (red.), *Zdjęcie archeologiczne Polski.* — *Wydawnictwo Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Warszawa*, ss. 50–114.
- Niemiec D. 2012. Badania archeologiczne we Frydmanie na Spiszu w latach 2009–2010. [W:] U. Janicka-Krzywda, K. Słabosz-Palacz (red.), *Z dziejów Frydmana.* — *Ochotnicza Straż Pożarna we Frydmanie, Kraków – Frydman*, ss. 9–12.
- Niewalda W., Rojkowska H. 2003. Historia i stan dzisiejszy zamku w Czorszynie. — *Pieniny Przyroda i Człowiek*, 8: 107–110.
- Nosek S. 1959. Badania nad archeologią polskich Karpat. — *Acta Archaeologica Carpathica*, 1(1): 31–44.

- Parczewski M. 1972. Z badań powierzchniowych na Spiszu polskim. — *Sprawozdania Archeologiczne*, **24**: 295–297.
- Parczewski M. 1974. Przyczynki do dziejów najstarszego osadnictwa w Karpatach polskich. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **14**: 69–78.
- Parczewski M. 1984. Prahistoryczne i średniowieczne źródła archeologiczne z doliny górnego Sanu, część I: odcinek Sanok–Wara. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **23**: 175–224.
- Rydlewski J. 1982/1983. Paleolityczne i neolityczne materiały z Beskidu Śląskiego. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **22**: 199–207.
- Rydlewski J. 1989. Pienińskie złoża radiolarytu i ich eksploatacja w epoce kamienia i wczesnej epoce brązu na Podhalu. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **28**: 25–79.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1979. Problem osadnictwa epoki kamienia w polskich Karpatach Zachodnich w świetle badań na polskiej Orawie i w rejonie prawobrzeżnych dopływów górnej Wisły. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **19**: 5–36.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1981a. Badania sondażowe na stanowisku 1 we Frydmanie, woj. Nowy Sącz. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **21**: 89–94.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1981b. Nowe odkrycia archeologiczne na Podhalu i Pieninach. — *Wierchy*, **49**: 243–244.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1981c. Koniówka, gm. Czarny Dunajec, stan. 1. — *Informator Archeologiczny. Badania 1980*: 12–13.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1981d. Podczerwone, gm. Czarny Dunajec, stan. 1. — *Informator Archeologiczny. Badania 1980*: 19.
- Rydlewski J., Valde-Nowak P. 1982/1983. Badania powierzchniowe na Pogórzcu Śląskim. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **22**: 209–224.
- Śmigas-Kudzia E. 2007. Stan badań archeologicznych nad zamkami średniowiecznymi w południowo-zachodniej Małopolsce. [W:] J. Gancarski (red.), *Późne średniowiecze w Karpatach polskich*. — Muzeum Podkarpackie, Krosno, ss. 183–207.
- Tunia K. 1997. Archeologiczne zdjęcie terenu polskiej części dorzecza Popradu. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **17**: 183–206.
- Tunia K. 1980. Archeologiczne zdjęcie terenu dorzecza Kamienicy. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **20**: 121–127.
- Tunia K. 1997. Archeologiczne rozpoznanie powierzchniowe. [W:] K. Tunia (red.), *Z archeologii Małopolski. Historia i stan badań zachodniomałopolskiej wyżyny lessowej*. — Instytut Archeologii i Etnologii PAN Oddział w Krakowie, Kraków, ss. 57–86.
- Valde-Nowak P. 1987. Entdeckung der paläolithischen Fundstellen in Tal des Białka Tatrzańska-Flusses. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **26**: 5–35.
- Valde-Nowak P. 1988. Etapy i strefy zasiedlenia Karpat polskich w neolicie i na początku epoki brązu. — Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław .
- Valde-Nowak P. 1995–1996. Paleolityczne i wczesnobrązowe ślady osadnictwa w zachodniej części Beskidu Niskiego. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **33**: 25–49.
- Valde-Nowak P. 1998. Z badań najstarszego osadnictwa w Karpatach polskich. [W:] J. Gancarski (red.), *Dzieje Podkarpacia*, 2. — Muzeum Podkarpackie, Krosno, ss. 39–54.
- Valde-Nowak P. 2003a. Middle Palaeolithic sequences. [W:] P. Valde-Nowak, A. Nadachowski, T. Madeyska (red.), *Oblazowa Cave. Human activity stratigraphy and palaeoenvironment*. — Instytut Archeologii i Etnologii PAN Oddział w Krakowie, Kraków, ss. 24–43.
- Valde-Nowak P. 2003b. Upper Palaeolithic sequences. [W:] P. Valde-Nowak, A. Nadachowski, T. Madeyska (red.), *Oblazowa Cave. Human activity, stratigraphy and palaeoenvironment*. — Instytut Archeologii i Etnologii PAN Oddział w Krakowie, Kraków, ss. 44–68.
- Valde-Nowak P. 2008. Człowiek pierwotny w Jaskini Oblazowej. — *Pieniny Przyroda i Człowiek*, **10**: 133–146.
- Valde-Nowak P., Madeyska T., Nadachowski A. 1995. Jaskinia w Oblazowej. Osadnictwo, sedymentacja, fauna kopalna. — *Pieniny Przyroda i Człowiek*, **4**: 5–23.
- Valde-Nowak P., Soják M., Wąs M. 2007. On the problems of Late Paleolithic settlement in northern Slovakia. — *Slovenská Archeológia*, **55**(1): 1–22.
- Wałowy A. 1960. Materiały z badań archeologicznych na średniowiecznym zameczku w Szaflarach, pow. Nowy Targ. — *Materiały Archeologiczne*, **2**: 295–332.
- Wawrzczak M. 2009. Sztolnie w Jarmucie. Historia, domysły, fakty. — *Prace Pienińskie*, **19**: 23–40.
- Wawrzczak M. 2010. Drobną przyczynkę do znajomości kościoła św. Bartłomieja Apostoła w Niedzicy. — *Prace Pienińskie*, **20**: 265–281.
- Żaki A. 1966. Czorsztyn i Niedzica – dwa średniowieczne zamki graniczne w świetle wstępnych badań archeologicznych. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **8**: 245–255.
- Żaki A. 1967. Pierwsze znaleziska neolityczne z Tatr i Podtatrza. — *Acta Archaeologica Carpathica*, **9**: 55–62.
- Żaki A. 1970. Fortalicjum średniowieczne w Sromowcach Wyżnych (Pieniny polskie). — *Acta Archaeologica Carpathica*, **9**(2): 231–238.

SUMMARY

The archaeological survey in the area of the Pieniny Właściwe and the Małe Pieniny Mts. were undertaken in order to verify the old archaeological discoveries and to discover new archaeological sites. The geographical range of the study was limited by the lake Czorsztyn in the

west, the Dunajec river and the Polish border in the south and east. The northern limit line of the research was established along the route number 969 (Krościenko – Nowy Targ and the Grajcarek stream) (Fig. 1).

Previous excavations in the Pieniny area led to the discovery of artifacts dating from the middle Paleolithic to the modern period. At the same time, there have never been any comprehensive surface studies carried out in this part of the area. The archaeological research covered only some selected areas, therefore the author made an attempt to expand the studies into this kind of research.

The archaeological study was carried out in accordance with generally accepted standards for surface research that had been created for archaeology in the 70's of the 20th century. As a result of field prospecting, the Archaeological Picture of Poland will be completed and the positions of the research sites will be marked on paper and digital maps (using GPS).

The first findings are very promising. Late Paleolithic artifacts (Fig. 4a-c) were found in the field behind Popieska Mountain (Fig. 2, phot. 1), whereas the artifacts from the medieval and modern periods (Fig. 4d-g) were discovered in the fields over the valley of the Dunajec (Fig. 3, phot. 2).